

JOB, VÅRD OCH OMSORG ÄR UTMANINGEN

STAFFAN HERRSTRÖM

Den borgerliga regeringen har på kort tid åstadkommit mycket. Inte minst förändringarna i socialförsäkringssystemen, det nya husläkarsystemet och förbättringarna av företagarklimatet har lagt en god grund för en långsiktig bättre utveckling. Det mandat regeringen söker är ett mandat för en fortsättning på den politik som redan inletts, menar folkpartiets Staffan Herrström.

Värd att väljas om? Det är den fråga som skall besvaras. Svaret är ja. Självt hämtar jag gärna argument för min slutsats från socialpolitikens område. För en tid sedan kom jag att diskutera regeringens välfärdspolitik med en företagsledare som jag råkade träffa i ett annat sammanhang.

Han föreföll inte helt nöjd. – Socialdepartementet ägnar sig åt att försvara det bestående. Det behövs rejälare tag, om jag förstod budskapet rätt.

Lättsinnets triumfer

Tiderna förändras. Så sent som i slutet på 80-talet förmådde SAF och LO gemensamt den socialdemokratiska regeringen att genomföra en kostsam

STAFFAN HERRSTRÖM är statssekreterare för folkpartiet i statsrådsberedningen.

och till sin konstruktion ytterst tvivelaktig sjukpenningreform. Den karensdag vi hade togs bort. Lättsinnet firade triumfer. Systemfel cementerades.

Nu har vi en regering som valt en annan handlingslinje. Alla stora transfereringssystem har setts över. Osunda inslag som gett överkompensation, uppmuntrat fusk och försvårat rehabilitering har avskaffats. Mycket stora besparingar har genomförts samtidigt som principen om inkomstrygghet bevarats.

Arbetskadeförsäkringen är en god illustration. Om inga förändringar hade genomförts skulle det ackumulerade underskottet ha legat över 100 miljarder år 1999. Nu kommer det i stället att pressas ned från cirka 20 till cirka 15 miljarder.

Det är lätt att finna flera exempel. I sjukförsäkringen har karensdagen kom-

mit tillbaka, ersättningsnivåerna sänkts och en egenavgift införts. Införandet av referenspriser vid ersättning för läkemedelskostnader har pressat statens utgifter utan att de enskilda drabbats.

I dessa dagar befinner vi oss i slutskedet med arbetet på ytterligare två reformer. Den ena skall stöpa om tandvårdsförsäkringen, den andra pensionssystemet – det senare en fråga vars ekonomiska och politiska betydelse knappast kan överskattas.

Är detta för lite? Allt beror naturligtvis på vilket perspektiv man väljer.

Obligatorisk arbetslöshetsförsäkring

Kritisk bör den vara som är motståndare till obligatoriska socialförsäkringar med inkomstryggheten som ledstjärna. Regeringens politik har ju nämligen inte alls rivit ner detta system. Tvärtom är just en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring på väg att ta form. Mycket talar för att den på sikt får samma tak som andra försäkringar, nämligen 7,5 basbelopp dvs cirka 250 000 kronor i dagens penningvärde.

Regeringens syfte har i stället varit att förhindra att transfereringssystemen genom sin utformning och omfattning gröper ur den ekonomiska bas välfärdspolitiken vilar på. Sett i det perspektivet är det mycket stora steg som har tagits och förberetts. När avgifter och förmåner knyts ihop i pensionssystemet kommer

t ex incitamenten för förvärvsarbete kraftigt att stärkas genom att skattekilarna sänks.

Vad socialdemokraterna konsekvent försummade under lång tid var samspelet mellan välfärdspolitiken och den ekonomiska politiken. Deras syndaregister under 80-talet var digert. Därmed blev de själva ett hot mot de sociala värden de sade sig vilja värna. Försvaret av sjukförsäkring som kan ge mer än 100 procent i kompensation och en arbets-skadeförsäkring som motverkar rehabilitering så riskerar man till sist att underminera välfärdssystemet i dess helhet.

Det behövdes en ny regering för att genomföra en rad reformer socialdemokraterna till följd av valtaktiska hänsyn och bindningar till LO var näst intill oförmögna att åstadkomma.

Ledstjärnan är enkelt uttryckt denna: vi förändrar medlen men slår vakt om målen. En av de stora fördelarna med obligatoriska socialförsäkringar, som kompenserar människor för merparten av ett inkomstbortfall vid exempelvis sjukdom, är att riskerna sprids. Kostnaden för försäkringen blir inte högre för gamla än för unga, inte värre för sjuka än för friska. Försvaret för denna tanke finns det ingen som helst anledning att överlåta till socialdemokraterna. Den är i hög grad socialliberal.

En borgerlig regering som på en gång förstår skapandets och tillväxtens driv-

krafter och – i ord och handling – visar ett genuint socialt engagemang står sig alltså stark i sak. Jag menar också att den har goda chanser att klara konkurrensen med socialdemokraterna när valet väl närmar sig.

Parallellt med att de ekonomiska ljuspunkterna successivt blir flera kommer deras alternativ, eller rättare sagt brist på alternativ, att granskas närmare och mer hårdhänt.

Principiell enighet

En viktig styrka för den borgerliga sidan är att socialförsäkringarna inte orsakat särskilt besvärliga diskussioner inom regeringen. Enigheten om principerna har varit stor. Däremot har en del politiker utanför regeringskretsen pläderat för mer grundläggande systemförändringar.

Moderaternas partisekreterare Gunnar Hökmark föreslog t ex i en artikel i Dagens Nyheter i början av året att ersättningen skulle tas ner till minst 60 procent och taket skulle sänkas till brytpunkten för statlig inkomstskatt eller därunder. Mer fristående opinionsbildare som Kjell-Olof Feldt och Anders Isaksson har gått ännu längre. Motiven växlar dock från den ene debattören till den andre. Feldt vill t ex ta bort förmåner och behålla avgifter dvs i praktiken höja skatten. Andra anför mer ideologiska argument.

Jag tror att regeringen står sig stark så länge den håller dessa framstötningar stången och istället driver arbetet vidare med att göra systemen mer försäkringsmässiga och därmed ekonomiskt stabilare. Den skulle stå sig svag om den gav socialdemokraterna tillfälle att ta en ideologisk strid om socialförsäkringarnas grunder.

Ja eller nej

Det är formidabla utmaningar som kommer att möta varje svensk regering under resten av 1990-talet.

EG-frågan är kanske den största. Till socialdemokraternas allvarligaste svagheter hör att man som parti ännu inte klarat av att ta ställning. Antingen står vi snart inför uppgiften att fullborda medlemskapsprocessen med att ta plats vid de bord där besluten fattas. Det öppnar breda fält för politiska initiativ på europeisk nivå, inte minst beträffande miljövärderna. Eller också – men trots allt mindre sannolikt – har svenska folket sagt nej till EG. Då har vi en lång, brant uppförsbacke framför oss.

Under alla förhållanden måste budgetsaneringen drivas vidare. De politiska och institutionella mekanismer som har gett opportunismen och kravmaskinerna stort utrymme, särskilt när valrörelserna närmat sig, måste bekämpas.

Säkerhets- och försvarspolitik måste anpassas till den nya verklighet som

börjar ta form och som sannolikt kommer att kräva mindre av nationella försvarsinsatser och mer av medverkan i internationella fredsbevarande och fredsskapande operationer.

Det mångkulturella samhälle vi nu lever i ställer oss både inför spännande möjligheter och nya, svåra avgöranden. Mest oroande är ändå att de tendenser till växande främlingsfientlighet som tidigare gjort sig märkbara ute i Europa nu spritt sig även till Sverige. En moskébrand, rasistvåld, attentat mot flyktingförläggningar är väsensfrämmande för den tolerans och humanitet som är en viktig del av svensk tradition. Likafullt ser vi nu detta omkring oss.

Nytt flyktingmottagande

Rädsla för det okända kan inte mötas genom fördömanden. Ökade kunskaper och bredare kontaktytor mellan svenskar och invandrare är långt effektivare. Det överdrivna omhändertagande som präglat delar av flyktingmottagandet och de tendenser till kravlöshet som tidigare kunnat skönjas har vi nu tagit itu med. Invandrarna själva har allt att vinna på att så sker.

Men gentemot främlingsfientligheten i dess olika skepnader får ingen tvekan råda. Börjar man anpassa flyktingpolitiken till trycket från ny demokrati och liknande krafter – i stället för till det som humanitet och klokskap kräver – blir

resultatet inte att man rycker undan grunden för dem utan att man legitimerar deras agitation. Den tendensen såg vi redan innan ny demokrati hade fötts, när socialdemokraterna fattade sitt beryktade 13-december-beslut 1989.

Ändå är det två andra problemområden som kommer att dominera människors bild av vad de politiska partierna förmår uträtta. Det ena är jobben, det andra är vård och omsorg.

Fler innovatörer och entreprenörer

Den socialdemokratiske idédebattören Jan Lindhagen skrev en gång på 80-talet att liberalismens styrka och socialismens svaghet är relationen till den skapande människan. Här har Sverige nu flera decenniers försummelse att ta igen om de hundratusentals nya jobb skall komma fram som skall rädda oss från att fastna i massarbetslöshet. Vi måste ha ett företagarklimat, utbildningssystem, kapitalmarknader och lånemekanismer av sådant slag att vi får fram tillräckligt många innovatörer och entreprenörer och att de vågar satsa på framtiden.

Socialdemokraterna försöker leva på sin traditionellt starka trovärdighet i fråga om arbetslösheten. Men nu handlar det inte främst om att finna nya arbetsmarknadspolitiska mekanismer, även om sådana är viktiga på kort sikt, utan om att få fram fler företag som ger fler jobb. I ett sådant läge står den som vill stimulera

företag – men vägrar stimulera företagare – tomhänt.

Den andra frågan gäller utvecklingen inom vård och omsorg. De valfrihetsreformer som har genomförts sedan regeringsskriftet 1991 har utgjort ett stort principiellt genombrott. Monopolen har äntligen raserats. För åtskilliga människor har det betytt viktiga positiva förändringar i deras vardagsliv. Äntligen får de chansen att välja sin egen husläkare. Eller kanske en kristen skola åt sina barn. Eller ett nystartat privat dagis. Eller – till följd av handikappreformen för svårt funktionshindrade – en personlig assistent.

Samtidigt måste vi vara på det klara med att många andra människor främst ser andra verkligheter omkring sig. Kanske kraftigt minskad personaltätthet på dagis i sin kommun. Eller försämrade hemtjänst för gamla och sjukliga föräldrar.

Det pågår visserligen många löftesrika förändringar i kommuner och landsting som ger lika bra eller bättre service för mindre pengar. Det mest slående är den vårdgaranti som genomfördes 1992 och som i stort sett uttraderat de operationsköer som var ett så plågsamt inslag i 80-talets sjukvårdskris. Husläkarna kan ge likartade effekter – liksom ett eventuellt införande av ett närbesläktat system på tandvårdens område.

Men under knapphetens kalla stjärna förekommer också nedskärningar och kvalitetsförsämringar som inte låter sig försvaras med sociala argument. Vi måste vara beredda att säga det. De föräldrar som är genuint oroad över att standarden på deras barns dagis nått en oacceptabelt låg nivå är föga hjälpta av att få veta att valfrihetsrevolutionen avskaffat lex Pysslingen.

Stora skattesänkningar orealistiska
Det finns inga enkla recept som kan råda bot på dessa problem – allra minst i socialdemokraternas programskrifter. De har ju motsatt sig en rad systemförändringar som höjer produktiviteten i den offentliga verksamheten och för att pengarna räcker till mer.

Men det blir än viktigare att öppet diskutera prioriteringar. Den som vill kan naturligtvis önska sig stora skattesänkningar också – trots de krav budgetsaneringen och utvecklingen i kommunsektorn ställer. Men önsketänkande kommer det med all sannolikhet att förbli.

Att berömma regeringen är en del av mitt jobb. Men jag gör det med gott samvete, när jag som liberal ser tillbaka på de gånga två åren. Regeringen är värd en egen majoritet i riksdagen. För dagen må det låta optimistiskt. Men låt oss spänna bågen högt.